

Célegyenesben

az erdeiszalonka-monitoring értékelése

Szemethy László, Schally Gergely, Bleier Norbert

A 2014-es év lesz az első szakasz záróéve. Az eddigi részeredményekről rendszeresen tájékoztattuk a vadászokat, de eddig nem válaszoltuk meg az öt évvel ezelőtt feltett alapkérdést, hogy teljesülnek-e a tavaszi vadászat EU-s kritériumai. Ezért, és mert sok téves információ kering a témával kapcsolatban, ebben a cikkben összefoglaljuk a legfontosabbat, vagyis mire jó a szalonkamonitoring, mit értünk el vele.

Honnan indultunk?

2006. májusában az Európai Bizottság (az EU közelebbi kormány) kötelezettségességi eljárást indított Magyarországra ellen a szalonka tavaszi vadászati idejé miatt. Magyarország a kifogásolt tavaszi szalonkavadászati idejé 2008. júniusában törölte, amiként eredményeként az EU a kötelezettségességi eljárást 2009. októberében megszüntette. Az EU kifogásolta, hogy a magyar szabályozás nem megfelelően ültette át a madárvédelmi irányelv rendelkezését a költőhelyre való vonulás közbeni vadászat tiltásáról. A kifogás figyelmen kívül hagyása komoly szankciót vonhatott volna maga után, ezért az FVM az erdei szalonka tavaszi vadászati idejé nyét, a faj vadászhatóságának megtartása mellett, törölte. Fontos megjegyezni, hogy a madárvédelmi irányelv emez előírása nem különleges szabály, hiszen tavasszal és nyáron, szaporodási időszakban egyébként semmilyen apróvadfajra nem vadászunk. Ha így nézzük, akkor a szalonka tavaszi vadászata kivételes eset. Ugyanakkor hazai vadászati hagyományaink egyik legnagyobb „ünnepe”, melyhez ragaszkodunk.

A probléma már a korábbi, a 2004-es jogharmonizáció során is felmerült, de a megoldása érdekében tett lépések nem bizonyultak elégségesnek. Ezért az FVM illetékes főosztálya egyzetetést hívott össze a vadászati érdekképvise-

letek (OMVK, OMVV), a kutatóhelyek és a Vadászati Kulturális Egyesület bevonásával a megoldás megkeresésére. Teljes konszenzus volt a tekintetben, hogy a tavaszi szalonkavadászatot Magyarország folytatni kívánja, ezért megvizsgáltuk ennek feltételeit és lehetőségeit.

Szerencsére az Európai Unió mind természeti adottságait, mind kulturális és gazdasági jellemzőit tekintve is rendkívül változatos, ezért mindig felmerülhet olyan körülmény, ami a közösségi szabálytól való eltérést indokolja. Ez az eltérés a derogáció. A derogáció nem engedélyezési eljárás, életbe lépéséhez előzetes jóváhagyás nem szükséges, azonban szigorú feltételei vannak. Csak más kielégítő megoldás hiányában (a) károkozás megelőzésére vagy (b) újranépesítési, szaporítási, valamint oktatási és kutatási célra vagy (c) a kisszámú, ésszerű és szelektív hasznosításra. A fentiek közül bármelyikkel is indokoljuk a szalonka tavaszi vadászatának derogáció általi megőrzését, azt csak szigorúan ellenőrzött feltételek és megfelelő monitoring, azaz az állomány helyzetének nyomon követése mellett tehetjük meg.

A 2009 tavaszán indult országos erdeiszalonka-monitoring programban az irányelvben foglaltakból és az európai bírósági esetjog szerinti ítélkezésekből levezetve, a „kis szám” és a „nincs más kielégítő megoldás” feltéte-

lek vizsgálatát tűztük ki célul. Ehhez először meg kellett érteni, mit jelent a „kis szám”. A „Vadászati tájékoztató dokumentum az Európai Gazdasági Közösség vadmadarak védelmében megalkotott 79/409. tanácsi irányelve alapján” segítséget ad ehhez. Eszerint a „kis szám” a populáció teljes mortalitásának 1%-át jelenti. Az ilyen mértékű hasznosítás a tájékoztató szerint nem befolyásolja számottevően egy faj állományát. A feladat tehát elméletileg egyszerű, a küszöbérték meghatározásához tudnunk kell a vonuló állomány nagyságát és annak mortalitását.

Egyszerűnek tűnik, azonban erre alkalmas időtartamú és kiterjedésű megfigyelési programra nem ismerünk más példát. Ezért az érdekeltek összefogására volt szükség. A monitoring megtervezését, a mintagyűjtési kvóták meghatározását és az adatok értékelését a Szent István Egyetem Vadvilág Megőrzési Intézete végezte. A vonulás megfigyeléséhez kapcsolódva a Nyugat-magyarországi Egyetem, Erdőmérnöki Kar Vadgazdálkodási és Gerincesállat-tani Intézete egyes populációs paraméterek becslését végezte el, ami a mortalitási arány és a teríték ivari összetételének meghatározása miatt volt fontos. A terepi megfigyelések szervezését, az adatok összegyűjtését és rögzítését az Országos Magyar Vadász Kamara és az Országos Magyar Vadászati Védegylet vállalta. A program legfontosabb része, az adatgyűjtés pedig a terepi megfigyeléseket végző vadászok feladata volt.

Fontos megjegyezni, hogy a program szempontjából a tudományos eredmény csak másodlagos. A tervezés, kivitelezés és értékelés lépésénél is a legfőbb szempont az eredmények védhetősége. Mindig a számunkra kedvezőtlenebb, az 1%-os küszöbérték alulbecslését adó módszereket választjuk. Ezzel látszólag magunk ellen dolgozunk, de eredményeink így biztosabb

TARTALOM

Vadgazdálkodás 3–25

Célegyenesben az erdeiszalonka-monitoring értékelése	3
A nemes szalonka, az úri madár	6
SZALONKA SOS 8. – 2014 a remény éve	7
A fogolyról – elfogultan	8
Vadöldgazdálkodás	
Vetőmagkeverékek vizsgálatának eredménye a Gúthi Erdészetről	10
Együttműködés vadkárügyben	13
Vendégségben a Kadzidowo Vadasparkban	14
Ükömmel Káptalanfán	17
Őnállóak lettek	20
Kései nyulászás	22
Téli etetés	23
A nyugat kapujában	24

Rendezvény és oktatás 30–32

Csorna, a Rábaköz „Vatikánja”	30
Hubertus-ünnep a kúriában	31
Erdész-vadász bál Sümegen	32
XI. Országos Dianabál	32

Adótanácsadó 35

A földtulajdonosok vadászati közösségének adózási kérdései	35
--	----

Vadászati közélet 36–37

Az eurázsiai hód	36
Viperát látni és meghalni – na, ez nem igaz!	37

Terítéken 40–42

A lyukas agancsú bika története	40
Apa és fia	41
Főágak nélkül	41
130 kilós kan az Alföldről	41
Bronzérmes őzbak	42
Albínó borz	42
Fehér aranyakál	42

Felszerelés és lövészet 46–53

Az első lövés tisztessége	46
Több mint ötven éve a csúcson: a legkedveltebb .300-as	48
A világ legjobbja	50
Blaser lőszerrek – Blaser magnumok	51
Magnus – a maximális	52

In memoriam 56–57

Mészáros Attila	56
Pántl László	56
Püspök Zoltán	56

Vadászati kultúra 57–71

Gesta venatorum II. – Farkaslyuk	57
Keresd a vadásznot!	61
Tizenkét fénykép	62
Szalonkacsokor	64
Vadászirodalmi pályázat – 2014	65
A sötét-vápai bak	66
Múzeum lesz az elhagyott házból	67
Céltudatos fotózás	68
Sára Sándor – a homo aestheticus	70
Nem csak a történelem, az időjárás is ismétli önmagát	70
Keresztretjvény	71

Apróhirdetések 72

Vadászkutya 74

Nevezési felhívás – II. Hubertus-kupa	74
---------------------------------------	----

▷ alapokon nyugszanak, jobban védhetők, továbbá egyértelműen bizonyíthatjuk a felelősségtudatukat a szalonka bölcs hasznosításában.

Mit végeztünk el?

A módszer részleteit már többször leírtuk, ezért itt csak az eredmények megbízhatósága szempontjából legfontosabbakat soroljuk fel. A monitoring tavasszal és ősszel egyaránt 12 héten keresztül, hente egyszer elvégzett szinkronszámláláson alapul. A húzáson történő megfigyelés nemzetközileg elfogadott számlálási módszer, számos európai országban alkalmazzák. Mivel hazánkban a fészkelő állomány elenyésző, túlnyomórészt a vonuló madarakat észleljük. A megfigyelési időszak tavasszal teljesen lefedte a vonulást, és ősszel is nagy részét. A heti megfigyelés, a standok távolsága, a megfigyelési terület és idő korlátozása csökkent a szalonkák többszöri észlelésének valószínűségét.

A hosszú megfigyelési időszak és a 900 körüli megfigyelési pont a valós viszonyokat tükröző, statisztikailag megbízható eredményhez elegendő adatot szolgáltatott. Ezáltal Európában is egyedülálló tér- és időbeli lefedettségű és nagyságú adatbázis jött létre. A megfigyelések legfontosabb módszertani adatait az I. táblázatban foglaltuk össze.

Elértük-e a kitűzött célokat?

A vonuló állomány becslését kétféle módon, egy biztonsági és egy összesített számítással végeztük el. A biztonsági számításhoz meghatároztuk a vonulás csúcstát, majd abban az egy időpontban látott madarak számát összesítve számítottuk ki az állomány nagyságot. Ezzel elvesztettük a vonulás elején és végén észlelt madarakat, de teljesen kizártuk a hosszán itt tartózkodók többszöri számbavételét. A második esetben a teljes időszakban észlelt madarak számát használtuk. Minden év tavaszán és őszén az egyes szinkronszámlálások során észlelt madarak száma és a megfigyelt terület nagysága alapján sűrűséget számoltunk, amit az ország erdőterületeire vetítve határoztuk meg a vonuló állományt.

Megnyugtató eredmény volt, hogy a vizsgált időszakban nem találtunk csökkenő trendet a vonuló szalonkaállományban. Eszerint a szalonka védelmének szigorítása nem indokolt.

Kellemetlen eredményt is kaptunk, ugyanis az őszi megfigyelés alatt észlelt szalonkák száma és sűrűsége kisebb a tavaszinál, holott az őszi – szaporodás utáni – állomány jóval nagyobbak kellene lennie a tavaszi, szaporodás előtti állománynál. Ha a megfigyelés a valóságot tükrözné, akkor a tavaszi állománynak is folyamatosan és jelentősen csökkennie kellene. Ez viszont, mint láttuk, nem igaz.

A tavaszi állomány stabil, tehát a módszerrel van valami baj. Mi lehet ennek az oka? A legvalószínűbb és viselkedésokológiai alapjait tekintve a legelfogadhatóbb magyarázat az, hogy ősszel, bár feltehetően sokkal többen vannak, a madarak meglátásának valószínűsége mégis sokkal kisebb, mint tavasszal. Ennek hátterében a madarak eltérő viselkedése állhat.

Tavasszal minden egyed igyekszik a költőterületre, hogy elég ideje legyen a fészekrakásra, a fiatalok felnevelésére és a vonuláshoz elégséges kondíció elérésére. Ezért rövid a tavaszi vonulás, és egy határozott csúcsa van. A tavaszi területhasználat sokkal „látványosabb”, mint az őszi. Ráadásul a húzás közben jellegzetes hangokat adnak, korrognak és püsszegnek, ami még jobban megkönnyíti az észlelésüket.

Ősszel más a helyzet. A madarak a zord időjárás elől „menekülnek”. Csak akkor indulnak el, ha muszáj, és csak olyan messze mennek, ami okvetlenül szükséges. Többször, hosszabb időre megállnak, táplálkoznak, feltöltik a zsirraktáraikat. Csak erősebb lehűlés, fagyhullám ösztökéli őket a vonulás folytatására. Hogy mindez nem feltevés, bizonyítják a szalonkagyűrűzők tapasztalatai, a hosszabb, több csúcstú vonulás, a késő decemberi, sőt januári szalonkaészlelések.

Az őszi megfigyelés módszertani gyengeségei miatt a mortalitást és annak 1%-át nem tudtuk az eredeti terveink szerint meghatározni. Ugyanakkor az említett Vadászati Tájékoztató dokumentumban rendelkezésre állnak hivatalos irodalmi adatok, melyeket bár nem hazánkban gyűjtöttek, az EU szakértői által is elfogadott adatok, tehát az 1%-os küszöbérték meghatározására felhasználhatók. A tájékoztató a publikált mortalitási adatokat forrásaik alapján két csoportra bontja: *Birds of the Western Palearctic* (BWP) és a *Kompendium der Vögel Mitteleuropas* (KVM). Utóbbi alapján az elsőévesek mortalitása: 55–65%, az azt követő években 40–50%.

Mit is jelentenek számunkra ezek az adatok? Amennyiben az erdei szalonka állománya stabilnak tekinthető, akkor az ilyen mértékű mortalitás azt jelenti, hogy a populáció kb. fele évente „lecserelődik”. Ezt a feltevést erősítik a mintagyűjtés során megha-

I. táblázat: kimutatás a monitoringprogram résztvevőiről és az adatlapok számáról (f. a: feldolgozás alatt)

TAVASZ					
Év	2009	2010	2011	2012	2013
Időtartam (alkalom)	10	12	12	12	12
VEG-k száma	435	445	448	452	439
Megfigyelési pontok száma	856	922	922	944	907
Adatlapok száma	7 140	9 112	10 066	10 319	10 013
ŐSZ					
Év	2009	2010	2011	2012	2013
Időtartam (alkalom)	12	14	12	12	f. a.
VEG-k száma	388	422	443	436	f. a.
Megfigyelési pontok száma	756	846	906	893	f. a.
Adatlapok száma	7 755	10 364	10 093	9 913	f. a.

Időszak	Becsült vonuló állomány tavasszal	Mortalitás 1%-a	Hasznosított	Hasznosítás aránya a mortalitás 1%-ához képest
2009	1 483 000	148 000	0	0%
2010	6 890 000	689 000	2502	0,36%
2011	6 780 000	678 000	3466	0,51%
2012	4 175 000	417 000	2179	0,52%
2013	5 753 000	575 000	f.a.	f.a.

3. táblázat: A becsült állományok tavasszal, a vonulási csúcsban észlelt szalonkák száma alapján (A hasznosítási adatok forrása az Országos Vadgazdálkodási Adattár)

Időszak	Becsült vonuló állomány tavasszal	Mortalitás 1%-a	Hasznosított	Hasznosítás aránya a mortalitás 1%-ához képest
2009	5 924 000	592 000	0	0%
2010	22 720 000	2 272 000	2502	0,11%
2011	26 451 000	2 645 000	3466	0,13%
2012	15 210 000	1 521 000	2179	0,14%
2013	28 317 000	2 831 000	f.a.	f.a.

4. táblázat: becsült állományok tavasszal, a teljes megfigyelési időszak során észlelt szalonkák száma alapján (A hasznosítási adatok forrása az Országos Vadgazdálkodási Adattár)

tározott fiatal-kifejlett arányok is (Faragó és mtsai. 2011). Mivel mi tavasszal az éves mortalitásának nagy részén túl lévő állományt – tulajdonképpen a törzsállományt – becsüljük, a mortalitás a fenti gondolatmenet alapján ezzel hasonló mértékű.

A vonuló állomány, a számunkra fontos határérték (a becsült mortalitás 1%-a) a 3. és 4. táblázatban látható. A 3. táblázat a biztonsági becsléssel, tehát csak a csúcsban látott egyedek számával, a 4. pedig a teljes időszakkal számol. Tájékoztatóul bemutatjuk a mintagyűjtés terítékét és az utolsó oszlopban ennek arányát az elméletileg lehetséges hasznosításhoz képest.

Akárhogyan is számoljuk, hazánk felett vélhetően több millió szalonka vonul át. Az első, 2009-es év kiugróan alacsony adata kíván némi magyarázatot. Ebben az évben még nem volt teljesen kidolgozott a módszer, hiszen ekkor kezdtük, és senki nem csinált még hasonlót. Nem határoltuk le pontosan a megfigyelési területet és időszakot. Az első év tapasztalatait összegző egyeztetés, de főként a megyei tájékoztatókon folytatott személyes beszélgetések során szerzett információk alapján pontosítottuk a felmérési módszert.

Látszik, hogy az egyes évek között nagy különbségek vannak, sőt a két módszerrel végzett becslés is eltérő mértékű változásokat ad az évek között. Nyilvánvalóan az eredmények még finomíthatók más begyűjtött adatok figyelembevételével, de nagymértékű változást nem várunk. Eredményeink alapján a magyar szalonkateríték messze az EU-irányelv által meghatározott maximális érték alatt van.

A sarkalatos „nincs más kielégítő megoldás” feltevél indoklása kicsit nehezebb. A tavaszi vadászatnak az őszi szeszon lenne az alternatívája. A jól ismert tavaszi vadászat mellett érvelések a tárgyalásokban nem elég fajsúlyosak, nyomósabb biológiai érvek kellenek.

Itt tudjuk felhasználni az eredeti céljában kudarcot vallott őszi monitoringot, amivel azt tudjuk bizonyítani, hogy a tavaszi vadászati mód ősszel nem hatékony, az őszi vadászat csak más, a vonulás közben megpihenő állományt nagymértékben veszélyeztető módon lenne megoldható.

Gondoljuk meg, melyik jelent kisebb veszélyt a szalonka állományára, a tavaszi húzásra való, nagyon korlátozott és ellenőrzött vadászat, vagy az őszi kutyás keresővadászat és a hajtás, amit nem tilt a madárvédelmi irányelv. A fentebb leírtakból következik, hogy egy erőt gyűjtő állomány számára az őszi vadászat komoly veszélyt jelenthetne, és nem teljesülne az EU által előírt szelektivitás sem, ami a tavaszi húzásnál teljesül, hiszen ekkor nagyobb eséllyel a kakasok kerülnek terítékre (Faragó és mtsai. 2012). Ez pedig az állomány számára bizonyosan kisebb veszélyt jelent. Ősszel a többféle és hatékonyabb vadászati mód miatt valószínűleg sokkal több madarat lehetne elejteni. Ehhez járulna még, hogy amennyiben több vadász érdeklődne az ilyen vadászatok iránt, az tovább növelné a terítéket. A fiatal-öreg arányokat és a mortalitási adatokat figyelembe véve, a mostani tavaszi terítékünk akár 3-4-szeresét meghaladó őszi teríték már bizonyosan nagyobb veszteséget jelentene még a törzsállományban is, mint a jelenlegi tavaszi vadászat.

Összegezve, bár még az első szakaszt sem fejeztük be, hiszen ez az év még hátravan, megállapíthatjuk, hogy a magyar gyakorlat a jelen szabályozásnak megfelelő, kíméletes, szelektív és fenntartható. Ezt bizo-

nyítja, hogy az EU részére minden évben megküldött derogációs jelentésre eddig nem érkezett kifogás. A szalonkamonitoring-program tehát sikeres.

A fentiek mellett a programnak van még más hozadéka is, amelyet a magunk részéről legalább ennyire fontosnak érzünk. A program eredményességét a résztvevők együttműködése tette lehetővé. A VM illetékeseitől az érdekképviseletek szakemberein keresztül a kutatóhelyekig, mindenki hozzájárta a maga munkáját. A legfontosabb szereplők mégis a terepi megfigyelők voltak, akik elfogadták a kutatóhelyek érveit, és a meghatározott módszertannak megfelelően, kitartóan végezték a megfigyeléseket. Külön értékesnek tarjuk, mivel ez az EU-nál előny, hogy nem egy államilag, felülről megszervezett, finanszírozott és ellenőrzött programról van szó. Az érdekelt csoport a saját szervezeteivel és saját forrásainak, saját munkájának felhasználásával érte el az eredményeket. A program legfőbb elemeit valószínűleg 2014 után is fenn kell tartani. Ezekről a tárgyalások elkezdődtek. A döntésekről az illetékesek bizonyára tájékoztatni fogják a vadász-közvéleményt. Addig is a magunk részéről köszönjük mindenki segítségét. Sikeres megfigyeléseket és szép élményeket kívánunk erre az évre is! 🐣

FELHASZNÁLT IRODALOM

- AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK TANÁCSA 1979. A TANÁCS IRÁNYELVE a vadon élő madarak védelméről (79/409/EGK).
- Csányi, S., Lehoczki, R. és Sonkoly, K. (szerk.) 2012. Vadgazdálkodási Adattár – 2010/2011. vadászati év. Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő, 52pp.
- Csányi, S., Sonkoly, K. és Lehoczki, R. (szerk.) 2012. Vadgazdálkodási Adattár – 2011/2012. vadászati év. Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő, 52pp.
- Csányi, S., Tóth, K. és Schally, G. (szerk.) 2013. Vadgazdálkodási Adattár – 2012/2013. vadászati év (javított kiadás). Országos Vadgazdálkodási Adattár, Gödöllő, 52pp.
- Faragó S., Fluck D., László R. 2011. Az erdei szalonka ivari és korviszonyainak, valamint vonulásdinamikájának vizsgálata 2010 tavaszán Magyarországon. In: Pechtol János (szerk.): Vadászévkönyv 2011. Budapest: Dénes Natúr Műhely Kiadó – Országos Magyar Vadászokkamara, 2011. pp. 128–135.
- Faragó S., László R., Bende A. 2012. Az erdei szalonka (*Scolopax rusticola*) teríték-monitoring eredményei 2011-ben Magyarországon. In: Faragó Sándor (szerk.): Magyar vízivad-közlemények 22. Sopron: Nyugat-magyarországi Egyetem, pp. 297–309.
- Vadászati tájékoztató dokumentum az Európai Gazdasági Közösség vadmadarak védelmében megalkotott 79/409. Tanácsi Irányelve alapján. „A Madárvédelmi Irányelv”.

